

La Statera de la Col·lecció Federico de Motos

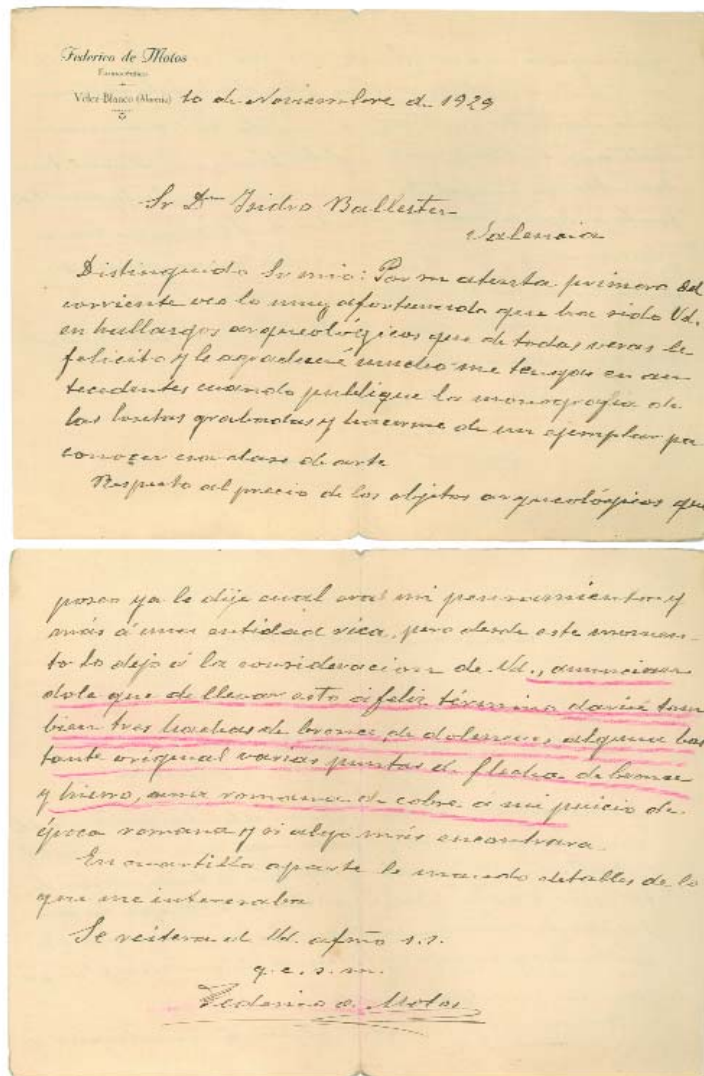
Rosa Albiach Descals i Rafael Pérez Mínguez
Servei d'Investigació Prehistòrica

La primera peça rellevant d'època romana que va ingressar en els fons del Museu de Prehistòria va ser la *statera* de la col·lecció Motos, raó per la qual se li dedica especial atenció en este llibre-catàleg, *Arqueologia en blanc i negre*, on es rememoren els orígens del Servei d'Investigació Prehistòrica i del Museu de Prehistòria de la Diputació de València en el seu esdevindre des de l'any 1927 fins al 1950.

Esta balança va ser oferida al SIP per part de Federico de Motos Fernández, el primer propietari, juntament amb un conjunt de materials que havia aconseguit en alguns jaciments de Vélez Blanco (Almeria), on va nàixer i va exercir de farmacèutic (Lentisco, 1990: 35), ja que en aquells anys era lícit tindre en propietat les restes que es trobaven durant les excavacions que prèviament havien sigut autoritzades per la Junta Superior d'Excavacions y Antiguitats. El relat dels seus treballs va ser publicat en el llibre, *La Edad Neolítica en Vélez Blanco*, on va narrar, entre d'altres, les actuacions en el Cerro de las Canteras i en Cueva Ambrosio.

El dictamen del director del Servei, Isidro Ballester Tormo, sobre la conveniència d'adquirir la col·lecció de F. Motos, va ser acceptat per la Comissió Provincial Permanent de la Diputació de València, que va acordar la seua compra al gener de 1930 per la quantitat de 1.500 pessetes (Ballester, 1930a: 15). Els materials van arribar a València el 19 de maig del mateix any després de ser degudament inventariats i embalats des de Vélez Blanco pel subdirector del Museu, Lluís Pericot García, i pel capatàs-reconstructor Salvador Espí Martí, segons va especificar L. Pericot en el pròleg del Catàleg de la col·lecció (Alcácer, 1972: 6). Este lot només era una part de la totalitat de la col·lecció que també va ser venuda a museus de Madrid, el de Ciències Naturals i l'Antropològic Nacional, d'on va passar en 1942 al Museu Arqueològic Nacional (Alcácer, 1972: 9).

Carta de Federico Motos dirigida a Isidro Ballester on amplia el nombre d'objectes en venda de la seua col·lecció, oferint a més «una romana de cobre».

El SIP va realitzar l'inventari d'estos materials, 485 unitats, la procedència dels quals era Puerto Lumbreras (Múrcia) i Vélez Blanco, encara que sense ubicació clara, excepte els aixovars funeraris del Cerro de la Tejera i del Cerro de las Canteras. El marge cronològic abraçava des de la Prehistòria fins a l'Època Romana, i constava d'indústria lítica tallada, 270 peces entre puntes de fletxa, ascles i nòduls; 41 destrals, 4 plaquetes, 1 esmolador, 2 fragments de motle d'agulla i 3 boles de pedra; 23 vasos sencers de ceràmica feta a mà i 14 fragments; 5 punyals de bronze, a més de 4 destrals, 8 anells, 1 braçalet en espiral, 1 vareta i 1 ham; 17 punxons d'os i 9 fragments; 15 petxines,

a més de 31 perforades; 6 perles de collar i 21 dents perforats, 1 balança de bronze, 2 fòssils, 1 allisador i, finalment, 6 fragments d'ossos humans tant de crani com de mandíbula, dents i extremitats.

El conjunt d'objectes, inclosa la *statera*, des del seu ingrés va estar exposat en el Museu de Prehistòria de València i la seua evolució expositiva va passar de les Sales Daurades de l'entresòl del Torrelló Vell del Palau de la Generalitat (Fletcher i Pla, 1977: 12) al Palau de Jaudenes, antic edifici de la Batlia, on es mostraven en les sales IV a VI. El conjunt de peces era poc conegut i mancava una publicació en què es donaren a conèixer en la seua totalitat (Alcácer, 1972: 10), sent la *statera* estudiada a finals dels anys 50 (Santandreu, 1959), amb una completa descripció i un estudi comparatiu, establint-se la seua cronologia en època imperial.

La balança, *libra* en llatí i també *trutina*, tenia una variant que portava plats i s'anomenava balança romana o *statera*, provinent de *statelres* que era una antiga moneda de càlcul. Podia tindre ganxos en suspensió en compte de plats, com la peça que ens ocupa, i estos servien per a subjectar la mercaderia a pesar. Quant a la metrologia, en la seua vareta hi havia una gradació que s'indicava en lliures amb les xifres de l'I al X, que també podia ser de l'I al VII o VIII, amb punts intermedis per als decimals, les desenes amb X i les mitges amb V, i el contrapés solia constar de pesos de metall i pedra (Daremberg i Saglio, 1918: 1225 i 1228).

La *statera* de Vélez Blanco és de bronze i té una vareta o *scapus* de secció quadrada que es conserva incompleta, amb només 9,3 cm de longitud, perquè li falta la part graduada on estaven la xifres i el contrapés o *aequipodium*. La subjecció la té en la part central amb un ganxo per a agarrar-la en suspensió, i d'un dels seus extrems penegen dos cadenes amb sengles ganxos també en els seus extrems finals, encara que originàriament n'hi hauria tres. Estos servien per a agarrar la mercaderia a pesar que, a diferència de la balança de plats, permetia una major capacitat. Els dos ganxos són iguals i també les cadenes, de 16 i 17 cm, fetes amb anelles en forma de huit, que s'unixen al *scapus* per mitjà d'una xicoteta barra doblegada en el centre. En l'altre extrem hi ha un altre ganxo subjecte directament a la vareta, sense cadena.

Respecte al lloc on va aparèixer, posseïm una breu referència en el catàleg de la col·lecció de F. de Motos, realitzat per José Alcácer Grau en els anys 70, on la descriu com: «Estátera romana. Esta interesante pieza fue hallada en uno de los cerritos próximos a Vélez Blanco, sin que nos haya sido posible encontrar más referencias sobre la misma... Inv. C.M. 483...» (Alcácer, 1972: 36).

Retrat de Federico
de Motos Fernández.
Vélez Blanco (Almeria),
1865-1931.
Revista Velezana núm. 9,
p. 35, 1990.

Statera de bronze de la
col·lecció Federico Motos.
1958.
[Casa Grollo. Pasta.
SIP. 3605]

Conèixer el seu context estratigràfic és una de les qüestions més importants al realitzar-ne l'estudi perquè este inserix l'objecte en un espai i en un moment històric que dóna sentit a la seua existència, i així es completen les qüestions sobre el seu ús, comerç i entitat del lloc en l'època. Els jaciments pròxims a la localitat de Vélez Blanco, que estan situats en un turó i que pertanyen a època romana, es coneixen per les recents prospeccions sistemàtiques realitzades en Los Vélez pels professors de la Universitat de Granada Francisco Muñoz i Cándida Martínez, que han posat de manifest «... la relevancia de los asentamientos romanos con resultados positivos en el término de Vélez Blanco: Macián, Las Canteras, Leria, Alfahuara, Los Valencianos, Las Almohallas, etc...» (www.velezrubio.org/Museo_Comarcal_Velezano.htm). Estem a l'espera de la seua publicació per a saber si algun d'estos jaciments es pot ajustar, per la seua ubicació, característiques i materials, a un enclavament associat al comerç, com va poder plantejar-se amb una peça trobada en un derelict de les costes valencianes (Aranegui, 1989: 264 i 1991: 107).

La col·lecció de F. Motos va ser una de les primeres a ingressar en el Museu amb altres dos lots pertanyents a la col·lecció Cazorro d'Empúries i a la de Pérez Cabrero d'Eivissa, que contenien objectes púnics, ibèrics, grecs i romans. Es van adquirir amb la intenció de completar fons interessants i de difícil obtenció per altres mitjans, perquè allò habitual era d'incrementar-los per mitjà de les excavacions que realitzava el Servei (Ballester 1930a: 15). Resulta oportú ressaltar el valor que I. Ballester va donar a l'obtenció de material preclàssic i clàssic en aquells incipients anys en què el Museu estava gestant-se i nodrint-se

d'objectes, i que han resultat ser una bona base per a les col·leccions de referència i l'exhibició d'estes cultures mediterrànies.

L'arqueologia romana, en aquell moment, es desenvolupava en localitats valencianes com Sagunt, Dénia, El Forcall, Elx i València, algunes de les quals ja hi tenien una tradició des del segle anterior. Encara que el Servei i el Museu van centrar els seus objectius en la Prehistòria (De Pedro i Juan-Cabanilles, 2003: 20), no per això van deixar d'atendre a propostes puntuals d'intervenció en jaciments romans i a l'ingrés en els seus fons de donacions i troballes casuals que van arribar des del mateix any de la seua fundació procedents de diversos municipis valencians.

La primera excavació d'època romana del SIP es va fer en la ciutat de València en 1945, en el subsòl del Museu, i va estar motivada per les obres d'ampliació en el Palau de la Generalitat (Ballester, 1949a: 7). Va suscitar un interès general davant la possibilitat de trobar restes del primitiu assentament, que llavors es creia d'origen ibèric, i el seu estudi va ser publicat pel Servei (Gómez Serrano, 1945). Des de l'any 1948 que es va crear un Servei d'Investigació Arqueològica Municipal (SIAM) a València, este va atendre els assumptes d'arqueologia en la ciutat.

Vista general de l'excavació en el Palau de la Generalitat (València). Imatge publicada en l'APL II. 1945.

A esta intervenció del SIP li va seguir una altra, entre 1946 i 1947, en la cova de la Torre del Mal Paso en Castellnovo (Castelló), on van aflorar restes històriques amb anterioritat a les prehistòriques, encara que la troballa en superfície de peces romanes en coves, i associades a un ús esporàdic, ja s'havia documentat en les excavacions de la Cova del Parpalló (Gandia) en 1929-30 i en la Cueva de la Cocina (Dos Aguas) en 1945, i posteriorment es faria en la Cova Negra (Gandia) en 1949 i en la Cova de la Pastora (Alcoi) en 1950. L'activitat romana i visigoda del Museu va augmentar en les seues prospeccions a partir de les dècades següents, al mateix temps que es van realitzar diverses excavacions arqueològiques.